

A CSALÁDTÖRTÉNETKUTATÁS SZEREPE AZ AKTÍV IDŐSÖDÉS TÁMOGATÁSÁBAN

THE ROLE OF FAMILY HISTORY RESEARCH IN SUPPORTING ACTIVE AGEING

Fülöp Tamás¹, Sági Norberta^{2*}

¹ Nemzetközi Gazdaságtan Tanszék, Gazdaságtudományi Kar, Neumann János Egyetem, Magyarország

<https://orcid.org/0009-0001-0628-1451>

² Neumann János Egyetem, Magyarország

<https://orcid.org/0009-0009-2871-6864>

<https://doi.org/10.47833/2025.3.ART.004>

Kulcsszavak:

családtörténetkutatás
aktív idősödés
szellemi rekreáció
társas kompetenciák
közösségfejlesztés

Keywords:

family history research
active aging
intellectual recreation
social competencies
community development

Cikktörténet:

Beérkezett 2025. július 22.
Átdolgozva 2025. július 25.
Elfogadva 2025. július 31.

Összefoglalás

A családtörténetkutatók körében végzett kérdőíves kutatás eredményei rávilágítanak arra, hogy a személyes és családi múlt feltárása, a családtörténet kutatása milyen formában és mekkora mértékben járulhat hozzá az aktív idősödés támogatásához. Vizsgáltuk azt is, hogy a családtörténeti kutatásoknak milyen hatása van az egyéni és társas kompetenciák fejlesztésére, a szellemi és fizikai aktivitás megőrzésére, a családi kapcsolatok megerősítésére, a közösségek fejlesztésére és a nemzeti identitás megőrzésére. Eredményeink azt igazolják, hogy a családtörténetkutatás komplex módon képes hozzájárulni közös tudásunk gyarapításához, a helyi értékek feltárásához és megőrzéséhez, a civil társadalom és a közösségek gyarapodásához, valamint az egyéni és társadalmi aktivitás fenntartásához.

Abstract

The results of a questionnaire survey conducted among family history researchers light on how and to what extent the exploration of personal and family pasts and family history research can contribute to supporting active aging. We also examined the impact of family history research on the development of individual and social competencies, the preservation of mental and physical activity, the strengthening of family relationships, the development of communities, and the preservation of national identity. Our scientific results prove that family history research can contribute in a complex way to the growth of our common knowledge, the discovery and preservation of local values, the growth of civil society and communities, and the maintenance of individual and social activity.

* Kapcsolattartó szerző. E-mail cím: sagi.norberta@nje.hu

1. Bevezetés

Az amatőr családtörténetkutatásnak a világ számos pontján komoly hagyományai vannak és nagy népszerűségnek örvend a 21. században is. A családi és személyes múlt feltárása, a kutatás folyamata nemcsak intenzív szabadidős tevékenységet, de komoly szellemi, módszertani kihívást és számos kompetencia tartalmas, igényes fejlesztését lehetővé tevő időtöltést is jelent.

Előzetes feltevéseink szerint a családtörténetkutatás olyan közösségteremtő hatással is rendelkezik, amely közvetett módon erősítheti a családi és szociális kapcsolatokat, segíthet megőrizni identitásunkat, ápolni önismeretünket, és szakértő segítség mellett előmozdíthatja az egyéni, illetve közösségi traumák feldolgozását is. A családtörténetkutatás – megfelelő szakmai támogatás mellett – hozzájárulhat a személyes és társas kompetenciák (pl. szociális, digitális kompetenciák, önbecsülés, társadalmi aktivitás és felelősségvállalás) fejlesztéséhez, folyamatos megújításához, továbbá indirekt módon hozzájárulhat az időskori lelki és szellemi egészség, valamint a szellemi, fizikai és mentális aktivitás megőrzéséhez. Mindezek alapján a családtörténetkutatás nagyon fontos és összetett szerepet tölthet be a rekreációs és közösségfejlesztő tevékenységek körében.

Kutatásaink hátterét és motivációját az adja, hogy szakemberként, felsőoktatási intézményvezetőként aktívan támogatjuk a Magyarországon a 21. század elején reneszánszát élő családtörténetkutatás szakmai, módszertani és közösségi fejlesztését, valamint az aktív idősödést. A kutatás módszertanilag egy átfogó, összetett kérdőíves felmérésre épül, amelyben a családtörténetkutatók egyéni és közösségi motivációit, módszertani felkészültségét, valamint szakmai támogatási igényeit vizsgáltuk. Kutatásunk során arra törekedtünk, hogy jobban megértsük, milyen célok, igények és szándékok vezetnek a családi múlt iránt érdeklődőket, milyen személyes, közösségi és szakmai támogatást igényelnek munkájukhoz, és a közművelődési intézmények, közgyűjtemények, civil egyesületek milyen módon tudják támogatni a munkájukat. A magyarországi, illetve külföldön élő, de magyarországi felmenőkkel rendelkező családtörténetkutatókra fókuszáló felmérés számos nemzetközi összehasonlításra is lehetőséget kínál.

A kutatás várható eredményei között az alábbi tények körvonalazódnak. A családi múlt feltárása, a személyes és közösségi összetartozástudat ápolása nemcsak a szabadidő hasznos eltöltésének kiemelkedő intergenerációs formája, hanem a generációk közösségépítésének, a családi kapcsolatok gondozásának is fontos eszköze. A családtörténetkutatás komoly szellemi kihívás, intenzív fizikai, gondolati aktivitást igénylő elfoglaltság, amely új tudományterületek, tudományos ismeretek, kutatómódszertani eljárások, digitális kompetenciák elsajátításával együtt járó kulturális és edukációs folyamat. Mindez a személyes érintettség motivációs hátterével nemcsak a hasznosság, a tanulás képességének pozitív érzését képes felkelteni az ebben a folyamatban résztvevőkben, de a szellemi frissesség és lelki egészség megőrzésének is hatékony eszköze lehet. A kutatómódszertani ismeretek, tapasztalatok megosztása, redisztribúciója pedig valódi lehetőséget teremt arra, hogy a kutatók aktív virtuális és valós közösségeket, családi, baráti köröket hívjanak életre, annak érdekében, hogy megosszák élményeiket, feldolgozzák örömeiket és bánataikat, valamint ápolják társas kapcsolataikat. A kutatások eredményeinek disszeminációja, családon, illetve szűkebb és tágabb közösségen belüli megosztása – a pozitív élmények felelevenítése, megosztása, vagy éppen a traumák feldolgozása révén – aktív közösségteremtő lehetőségeket is hordoz magában.

2. A családtörténetkutatásban rejlő lehetőségek – módszertani megközelítések

„Kevés olyan történelmi segédtudomány van, amely annyi hívet, vele foglalkozót, érdeklődőt tudna kimutatni, mint a családtörténet.” – állapította meg az 1935-ben útjára indított Magyar Családtörténeti Szemle szerkesztője *„A családtörténet jelentősége”* című felvezető írásában. [7] A két világháború között 10 évfolyamot megélt szakmai folyóirat küldetése az volt, hogy – forrásközlmények, szakmai és módszertani tanulmányok megjelentetésével – *„a magyar társadalom széles rétegeiben a családtörténelem irányában megnyilvánuló [...] mindinkább fokozódó érdeklődés”* számára biztosítson támogatást. Ma már szinte megkérdőjelezhetetlen a szerkesztő közel egy évszázaddal ezelőtti azon megállapítása, amely szerint a családtörténeti,

genealógiai kutatások számos jelentős tudományterület (politikátörténet, államtudományok, jogtörténet, társadalomtörténet, gazdaságtörténet, demográfiatörténet, néprajz vagy genetika) számára szolgáltathatnak értékes forrásokat, információkat és megállapításokat, de a családtörténeti kutatások forrásfeltáró, -mentő és -ismertető szerepe is említésre érdemes.

Napjainkra a családtörténeti források köre még szélesebbre nyílt, a kutatható digitális tartalmak mennyisége exponenciálisan megnövekedett, és a személyes múlthoz, a családtörténeti narratívákhoz a legtágabb értelemben kapcsolódó dokumentumok, online egyházi és polgári anyakönyvi bejegyzések, igazolványok, tagsági könyvek, napilapok, fényképek, hang- és videófelvevételek, közösségi média oldalak egyaránt elérhetővé váltak. Mindezzel együtt a személyes és családi múlt forrásainak feltárása, megosztása a digitális korban új dimenzióba lépett, új kompetenciák és módszerek elsajátítását igényli, és a távolabbi szakadt rokonok, családi kapcsolatok feltárása, felelevenítése az internet segítségével még elérhetőbbé vált. A digitális tartalmak, online fórumok a szakmai és családi kapcsolatok ápolása és újjáélesztése terén technikai értelemben korlátlan lehetőségeket nyitott, miként a családtörténeti kutatás tapasztalatainak, eredményeinek megosztása is lényegesen könnyebbé vált. A családtörténeti kiadványok, rendezvények, közösségi média platformok növekvő népszerűsége azt igazolja, hogy a családtörténetkutatók jelentős részében megtalálható az az igény, hogy elkötelezetten gyűjtsék, archiválják és elősegítsék a családi emlékezet dokumentumainak, tárgyi eszközeinek hosszútávú fennmaradását és a család múltjáról összegyűjtött ismeretek tovább örökítését.

Valójában nem rendelkezünk pontos adatokkal azzal kapcsolatban, hogy vajon hányan is lehetnek ma Magyarországon a családtörténettel nem szaktörténészként, üzlet-, vagy hivatásszerűen, hanem amatőr – jöllehet ez a kifejezés sem egzakt, hiszen számos tudományos felkészültséggel rendelkező „kutató” kutatja szabadidős célból családja történetét – módon foglalkozó családtörténetkutatók. A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület elnökének, Ari Ilonának a becslése szerint a családtörténetkutatás a 21. század egyik legnépszerűbb szabadidős elfoglaltsága, és a családtörténettel foglalkozó közösségi média platformok adatai szerint több tízezer követő és tag köteleződött el, vagy érdeklődik a téma iránt. [2]

A levéltári kutatói szokásokkal, a levéltárak kutatótermeinek forgalmával kapcsolatban különböző idősíkokban, különböző adattartalommal állnak rendelkezésünkre információk, de a legutóbbi időszak átfogó vizsgálatai alapján is megerősítést nyert, hogy a felhasználók létszámának döntő része a családtörténet témakörében végez kutatásokat. [24] A tudományos és magán jellegű kiadványok, egyesületi mozgalmak, honlapok, periodikák, közgyűjteményi, kulturális és társadalmi kezdeményezések, digitális tartalmak és közösségi média oldalak nagy száma alapján joggal állapítható meg, hogy a családtörténetkutatás valódi reneszánszát éli a 21. század elején. Az internet megjelenésével és a digitális kor beköszöntével a családtörténetkutatás népszerűségének növekedését, a kutatások lehetőségét a digitális technológia fejlődése és a közgyűjteményekben tapasztalható szolgáltatáscentrikus attitűd rendkívül kedvezően befolyásolta. Gondolhatunk itt azokra az online adatbázisokra, exponenciális mértékben növekvő digitális tartalmakra, amelyek a tértől és időtől független családtörténeti kutatások lehetőségét is kiszélesítették. [29] [22] Maguk a közgyűjtemények, és kiemelten a Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest Főváros Levéltára, valamint néhány egyházi levéltár is nagyon sokat tett az elmúlt évtizedben annak érdekében, hogy a családtörténeti kutatások alapját jelentő forrásaik, adatbázisaik online módon is elérhetővé váljanak. [34] [35] Az állami, önkormányzati és egyházi levéltárakban tapasztalható szolgáltatói szemléletváltás, a források, a szakirodalom tömeges digitalizációja, az online adatbázisok számának növekedése a magyarországi és külföldre elszármazott családok esetében is kiszélesítette a kutatások lehetőségét. A Közép-Európában is egyedülálló, jelentős digitalizációs programok pedig a feldolgozások, a szakirodalom és az újabb forrástípusok (pl. napilapok, kataszteri térképek, iskolai évkönyvek) hozzáférhetővé tételét is eredményezték. [6] Ma már ez az előfizetési digitális tudástár több mint 80 millió oldalnyi információt tartalmaz, és akár a mesterséges intelligencia támogatásával végzett arcfelismerő személykeresésre is alkalmas.

A személyes és családi múlt iránt tapasztalható fokozott szakmai történettudományi érdeklődés a magániratok feltárásának, gyűjtésének és archiválásának is új lendületet adott. Napjainkban a magyarországi levéltárak, közgyűjtemények magánirat- és családi hagyaték gyűjtési tevékenysége azonban eltérő intenzitású és módszertanilag sem egységes képet mutat, és ahogy

ezt joggal állapította meg egy levéltáros szakember: „*Sem maga a gyűjtés, sem pedig a személyi, vagy családi irathagyatékok mibenléte nem nyert elméleti megközelítést és megfogalmazást*”. [38]

Érdemes ezért a családtörténetkutatóknak is szem előtt tartania, hogy a családi iratok gyűjtésének, megőrzésének és szelektálásának metódusa, tárolása és rendszerezése, illetve a gyűjtött papíralapú és digitális dokumentumok típusa, jellege minden esetben az adott személyiségre is jellemző, és a családtörténetkutatók iratokkal, tárgyi eszközökkel kapcsolatos gyűjtési, megőrzési tevékenységét a saját múltához és identitáshoz való viszony is bizonyos fókig áthatja, és olykor irányítja. Az egyén és a család történetére vonatkozó, és a jelenkorban egyre bővülő hagyományos és elektronikus dokumentumok összegyűjtése – aktív szerepvállalás formájában – kiegészülhet a dokumentumok rendszerezésével, nyilvántartásba vételével, feldolgozásával, tárolásával, továbbá a családtörténet narratív megformálásával, a család történetének, a személyes múltnak az önreprezentációs megírásával, vagy éppen a családfa elkészítésével. A „storytelling”, vagyis a kulturális és kommunikációs célú történetmesélés ősi időktől fogva fontos eszköze a családi hagyományok és identitás tovább örökítésének, az emberi tapasztalatok, hiedelmek és értékek következő generációkkal történő megosztásának.

Ahogy Vajda András írja (2024, 483-484) „Történetek szövik át az időt és a teret, amelyben élünk. [...] Némelyek egyediségükkel, egyszeri elhangzásukkal, megismételhetetlenségükkel, mások éppen ellenkezőleg a többszöri ismétlés miatt (és révén) hívják magukra a figyelmet. Némelyek olyanok, mint a fellobbanó rőzseláng: a kimondással szinte egyidőben megsemmisülnek, eltűnnek az idő és a tér végtelenében. Mások hamvaiból föltámadó főnixre hasonlítanak: folyamatos (újra)mesélésük a nyugvópontra jutni nem tudó emberi elmének a mesélés gesztusán keresztül megvalósuló elmúlás elleni harcának, a jelhagyás, az önigazolás – egy szóval – az én-építés, az identitásépítés vágyának eszközei, szimbólumai. [...] Minden, ami létezik, arról történetek szólnak, a történetekből nyerik identitásukat, történetek által kerülnek bele az kollektív emlékezetbe a kultúrába. Amiről nem szól történet, vagy amiről nem engedik, hogy történetek szóljanak, az bizonyos mértékben nem is létezik. A történetek termelése, forgalmazása, megörökítése ennél fogva életszükséglet, a történetekkel való élés emberi mivoltunknak alapösszetevője.”

3. A családtörténetkutatás szervezett fórumai, alkalmi, kiadványai

Az amatőr családtörténetkutatók a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE) révén ma már erős érdekképviselési és információs rendszerrel rendelkeznek, amely módszertani fórumokkal, adatbázisokkal, tudományos előadásokkal, videótárral és rendezvényekkel is segíti a tagjait. [33] A 2011-ben alapított saját online periodikájuk, a Matrikula a család- és helytörténet kutatók támogatására jött létre, ahol a tapasztalatátadás, a tudásmegosztás, a kutatási eredmények megjelenésének lehetősége egyaránt adott a különböző felkészültséggel, tapasztalattal rendelkező kutatók számára. [36]

Már az ezredforduló idején felmerült annak az igénye, hogy a mind népszerűbbé váló családtörténetkutatásba bekapcsolódó kutatók megosszák tapasztalataikat és közös platformokon segítsék egymás munkáját. [14] Felismerve a társadalmi igényeket, a levéltárak is egyre több rendezvényt, kiadványt állítottak a családtörténetkutatások és a családtörténetkutatók szolgálatába. A jó gyakorlatok egyik szép példája a Magyar Levéltárosok Egyesülete szervezésében a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár „Nyitott Levéltárak” programsorozata, amelynek keretében egy 7 előadásból álló sorozatban levéltárosok, történészek, genealógusok és családtörténetkutatók adtak módszertani tájékoztatást, gyakorlati kutatási segítséget a családtörténet iránt érdeklődő közönségnek. [30] Különböző szervezetek – közgyűjtemények és kulturális intézmények – összefogásával indult el a szolnoki Aba-Novák Agóra, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára együttműködésében az a családkutatói klub, [1] és jött létre az a négykötetes kiadvány – „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ” –, amely egyedülálló támogatást biztosít a családjuk múltja iránt érdeklők számára. [3] [4] [5] [31] Ugyancsak kiemelkedik a sorból a Magyar Nemzeti Levéltár országos projektje, a Hetediziglen országos program, amely általános és középiskolásoknak szóló munkafüzettel, levéltár-pedagógiai foglalkozásokkal nyújt módszertani támogatást a családjuk múltja iránt érdeklődő fiataloknak, [28] és képzésekkel, kisfilmekkel támogatja a felnőtt kutatók levéltári adatbázisok használatával kapcsolatos munkáját. [39] A családtörténet módszertani támogatására pedig szinte folyamatosan

jelennek meg a levéltáros szakemberek által készített, közgyűjtemények által gondozott kiadványok, szakkönyvek. [12]

4. A családtörténeti kutatások társadalmi értéke

A személyes múltra irányuló családtörténetkutatás más, bizonyos szempontból sokkal több, átfogóbb kiindulópontot feltételez és összetettebb hatásokat rejt, mint a klasszikus értelemben vett, a tudományos objektivitás szempontjait érvényesítő történettudományi diszciplína, és talán ma már egyre kevesebben gondolják úgy, ahogy tette ezt a 20. század első felében a (tudományos) közvélemény, miszerint „A családtörténetet általában, – igen ritka kivétellel – még ma is úgy tekintik, mint hiúsági kérdést, mások haszontalan szórakozást látnak benne s még a komoly történetkedvelők és művelők is csupán, mint segédtudományt értékelik, amely megfelelő anyagot, kritikai megállapításokat ad az általános történettudománynak.”. Már a két világháború közötti általános vélekedés is úgy ítélte meg, hogy „a családtörténet rendkívüli szerepét a nemzeti öntudat kiváltásában [...] kell látnunk”, ugyanis a „családok történetének összessége a nemzet története”, ezért a családtörténetben – még ha kevesek kiváltságának tűnt is a két világháború közötti időszakban – felismerhetjük „azt a minden mástól különböző rendkívüli hatóerőt, amellyel a nemzeti öntudatot felébreszthetjük és növelhetjük.”. [8]

A személyek és családok története ugyanis nem választható el a helytörténettől és az ország, a nemzet történetétől sem: „A családtörténeti kutatás a múltat a jelennel és a jövővel köti, kapcsolja össze. A családtörténetek részei a helytörténetnek, a helytörténet része a honismeretnek, történelmünknek. Munkám során megváltozott a viszonyom a történelemhez, a társadalomtudományokhoz. Más szemmel olvasom és hasznosítom a történeti, a helytörténeti írásokat. Célom elősegíteni az ősök tiszteletét, a családok összetartozását. Erősíteni az összetartozás érzését az egyes családokon belül és az ágak között is, amelyre még szélesebb körben is nagy szükség van.” – írta Gubicza Ilona, másfél évtizedes, három családi ág történetét feldolgozó, közel tízezer személy anyakönyvi adatát feltáró kutatásainak eredményeiről. [26] Ezek a gondolatok is alátámasztják, hogy a családtörténetkutatás milyen összetett hatást gyakorolhat a személyiségre, az egyéni és társas kapcsolatokra, a családi és helyi közösségekre.

Nem pusztán a kutatás, az ismeretszerzés vagy a módszerek által előidézett szellemi kihívásra, kompetenciafejlesztésre gondolhatunk, de felmerülő kérdések megvitatására, a megszerzett ismeretek megosztására, a feltárt múlt megfelelő értelmezésére és publikálására, a közösségteremtés lehetőségére is. Sok családtörténetkutató számára lehet az is fontos, hogy a felkutatott adatokat, a megírt családtörténetet, a megrajzolt családfát a hozzátartozókkal, a szűkebb és tágabb családtagokkal, esetleg a barátokkal, ismerősökkel is megossza. A családtörténetkutatás gyakran indítja el a családi összejöveteleket, találkozók rendszeres szervezését is. Erre egy értékes példa a bakonyszentlászlói Gubicza, Soós és Leitold családok áganként öt évente megrendezésre kerülő találkozó. [43] Ilyenkor az összetartozás tudatával a család különböző ágai időközönként összegyűlnek, emlékeznek, felelevenítenek eseményeket, vagy közös szentmisén vesznek részt, előadást hallgatnak meg a család történetéről, közösen felkeresik a temetőt a családtagokra emlékezve.

5. A mikrotörténelem a makrotörténelemben

Szijártó M. István megfogalmazásában „A mikrotörténelem [...] egy viszonylag jól körülhatárolható kisebb egység – legtöbbször egyetlen esemény, illetve egy falu közössége, néhány család vagy akár egy egyén – intenzív történeti vizsgálatát jelenti: a történész nem teleszkóppal, hanem mikroszkóp segítségével vizsgálja tárgyát.” [41] A mikrotörténelemben, melynek vizsgálatára a családtörténetüket kutatók is vállalkoznak, a fókusz konkrét esetekre, személyekre és körülményekre esik, és ezáltal egészen más képet kapunk a múltból, mint a makrotörténelemből szóló munkákból, melyek nemzetek, államok, egyes társadalmi csoportok, egyes történelmi események történetét dolgozzák fel.

A mikrotörténet a világ egyik vezető társadalomtörténeti irányzata, melynek célja, hogy időben és térben konkrét, kis társadalmi egységekre (családokra), illetve olykor egyénekre szűkített történeteket jelenítsen meg. [23] A mikrotörténeti érdeklődés a múltban élt emberek tényleges

élettapasztalata és életvilága felé fordul, a fentebb idézett Szijártó M. István szavaival élve: valóban mikroszkóp segítségével vizsgálódik.

Másik oldalról megközelítve: a történetírók, néprajzkutatók számára az egyéni sorsok, egyéni élettörténetek azért érdekesek, mert az a vélekedés, hogy egy-egy kiemelkedő személyiség (vagy család) története magába sűríti a kor nagy és releváns kérdéseit, és egyéni élettörténetek, életsorsok motívumainak összegyűjtése és elemzése egy-egy társadalmi rétegre vonatkozóan fontos következtetések levonását engedi meg, illetve úgynevezett csoportbiográfiák megrajzolását teszi lehetővé. [32] Az élettörténetek a történelmi kontextus árnyalását, a hiányzó dokumentumok okozta űr kitöltését segítik elő [25], illetve az írott élettörténetek révén a hétköznapi élet különböző területeit, a hagyományokat is megismerhetjük. Az életnek olyan területeit ismerjük meg, melyek a hagyományok működését illetően, melyek esetleg terepmunkával már nem elérhetők.

A családtörténetkutatás során tehát mindenképp érdemes azzal is számolni, hogy az egyes családok története sohasem csak a szűkebb közösség életéről, a felmenők tetteiről, a családot ért kihívásokról, traumákról szól, hanem a település, a népcsoport, a nemzeti közösség egészéről is, hiszen a család mindig részét képezi egy nagyobb közösségnek. Ezért a családtörténet mindig csak egy nagyobb kontextusban, a történelmi korszakok által meghatározott helyi viszonyok és lehetőségek összefüggésében tárulkozik fel a maga teljességében. Az életpályák, karrierutak csak részben gyökereznek a családi determinációkból, a társadalmi mobilitás, a családok felemelkedésének és hanyatlásának hátterében gazdasági, társadalmi, politikai tényezők együttes hatása is visszatükröződik, s ezért elengedhetetlen ismerni a település és az ország történelmét is. A Kárpát-medencei sorsközösség, összetartozástudat erősítésére ad megindító és elgondolkodtató példát egy dél-bácskai sváb család történetét feldolgozó, személyes indíttatású kötet is. [11]

Egyetérthetünk a 20. századi erdélyi magyar történetírás egyik legkiemelkedőbb alakjának, Egyed Ákosnak a gondolatával: „a család a végeláthatatlan nemzedéki láncban a legfőbb átadó-közvetítő kisközösségi intézmény”. [19] Ezért a nemzeti traumák, társadalmi, politikai megrázkódtatások, diktatúrák, rezsimváltások, gazdasági változások a leginkább beépült fejezetei a családtörténetnek, és gyakran szerves részét képezik a családi beszélgetéseknek, visszaemlékezéseknek, vagy éppen tabuk, és generációk óta feldolgozásra várnak. Ugyancsak jó gyakorlatok révén szerezhethetünk közvetlen megerősítést arról, hogy a családi múlt feltárásának milyen nagy jelentősége van a fiatalabb és idősebb generációk együttműködésében, kompetenciafejlesztésében, az identitásmegőrzésben, vagy a helyi és nemzeti hagyományok, közös tudásunk átörökítésében. Éppen ezért egy-egy családtörténet, egy-egy jó példa jelentős hatással lehet a fiatalok és idősek családi múlt iránti lelkesedésének felkeltésében, amely révén gyarapíthatjuk a társadalmi különbségek, konfliktusok feltárása, megértése és feldolgozása, az elfogadás, a tolerancia, az átörökítés, a társas és generációk közötti kapcsolatok fejlesztése iránti egyetemes értékeinket.

Napjainkban egyre hangsúlyosabban merül fel, hogy a családnak milyen jelentős szerepe van a személyiségfejlődés szempontjából is, és sokan próbálják meg feltárni az összefüggéseket a jelenkori viselkedésünk és a családi tapasztalások között, és a családtörténetet a generációs traumák megértése és feldolgozása szempontjából egyfajta önismereti, személyiségfejlesztési lehetőségnek is tekintik. [40]

A társadalomtörténeti, néprajzi, helytörténeti ismeretek bővítése a helyi értékek, szokások megőrzését, és így a helyi kötődések erősítését is szolgálják, és a lokális közösségek összetartozástudatát is erősítik. Az amatőr családtörténetkutatók által felhalmozott ismeretek és tapasztalatok fiatalabb nemzedékek számára történő megosztása, átadása ugyancsak lehetőséget kínál a generációk közötti együttműködésre, a tudásátadásra és a kötődésre. Mindezek mellett a családtörténeti dokumentumok (iratok, fényképek, tárgyi eszközök) gyűjtése és nemzedékeken keresztül átadással történő megőrzése a magánélet szférájában zajló öndokumentációs törekvések természetes velejárója, a személyi és a családi identitásformálásnak és örökségteremtésnek, a családi narratívák megalkotásának szerves részét képezi.

6. Családtörténetek szépirodalmi aspektusból

A családtörténet megközelíthető továbbá a tudományos kötöttségektől mentesebb szépirodalmi aspektusból is, hiszen számos nagyszerű példája van annak, amikor irodalmi

eszközökkel dolgozzák fel egy-egy család történetét, írják meg egy-egy család valóságát és fikciót sajátos módon ötvöző narratíváját. Igazán szép és megható példái ennek a magyar irodalom történetéből többek között Móricz Zsigmond *„Életem regénye”*, Darvas József *„Egy parasztcsalád története”*, vagy Esterházy Péter *„Harmonia Celesti”* és *„Javított kiadás”* című könyvei. [37] [15] [20] [21] Ezen munkák háttérében természetesen komoly forrásfeltárás és kutatómunka is áll, és ezek a művek is – sajátos eszközeik révén – hatalmas tudással, művészi értékkel gazdagítják közös kulturális kincsünket, történelmi ismereteinket, szemléletmódunkat. A történelmi és családtörténeti vonulat a kortárs irodalomnak is fontos eleme, hiszen olyan kiváló szerzők, mint Darvasi László is több művében dolgozott fel történelmi narratívák keretébe ágyazva családok múltjával, családtörténeti eseményeivel kapcsolatos folyamatokat, történeteket. [16] [17] [18] A szépirodalomban megjelenő családtörténet a személyes és családi múlt egyes eseményeinek feldolgozása mellett egyben egy személyes lelki és érzelmi utazás is, amelyben a szerző gyakran az önmagával és gyökereivel való kapcsolódását, a „megtörtént dolgokkal” kapcsolatos élményeit, gondolatait, érzelmeit is kimondja és feldolgozza. Ezek az alkotások inspirációt jelenthetnek a családtörténet kutatók számára is, és hozzájárulhatnak a családtörténeti értékek, a családi narratívák tovább örökítéséhez, a generációk párbeszédéhez.

7. A családtörténetkutatás mint a citizen science egyik erőforrása

Az ma már a tudományos közvélemény számára is egyértelmű, hogy a családtörténet, a személyes múlt változatos forrásanyaga, az amatőr családtörténetkutatók által feltárt és összegyűjtött, digitalizált, feldolgozott és hozzáférhetővé tett források felbecsülhetetlen értéket jelentenek a történettudomány valamennyi területe számára. Ennek ellenére általánosságban elmondható, hogy a családok történetével kapcsolatos kollekciókban szereplő magániratok tudományos szempontok szerinti felhasználhatósága sajnos a gyűjtemények jellegéből és a dokumentációs technikákból, illetve a feldolgozás sajátosságaiból eredően nem minden esetben lehet teljeskörű. [38] Érdemes lehet a tudományosság felől tudatosítani a családtörténetkutatókat arról, hogy az általuk feltárt, felhalmozott tárgyi emlékek, fényképek, dokumentumok, tudás és ismeretanyag – megfelelő dokumentálás, feldolgozás és kutathatóvá, megismerhetővé tétel mellett – nagy jelentőséggel bírnak közös tudáskincsünk, társadalmi, néprajzi és történelmi ismereteink gyarapítása szempontjából is, és forrásbázisát jelenthetik a szaktörténeti alap kutatásoknak is. Álláspontunk szerint éppen ezért lehet a családtörténetkutatók népes és elkötelezett tábora az egyik legjelentősebb erőforrása a „citizen science”, a közösségi tudomány művelésének mind a néprajz, mind a kultúra-, a hely- és társadalomtörténet vonatkozásában. Az amatőr családtörténetkutatók bevonása a történettudományi alap kutatásokba a „citizen science” – állampolgári tudomány – módszereivel több szempontból is komoly előnyökkel járhat. Ezek az előnyök nemcsak a tudományos közösség, hanem a társadalom egésze számára is jelentőséggel bírnak. Az amatőr kutatók gyakran rendelkeznek családi iratokkal, fotókkal, naplókcal, levelekkel, amelyek nem találhatók meg levéltárakban, így a kutatók olyan forrásokhoz is hozzáférhetnek, amelyek közgyűjteményekben nem elérhetőek, de jelentős forrásértékkel rendelkeznek, és ezek az anyagok kiegészíthetik vagy árnyalhatják a hivatalos történeti narratívákat. Mivel az amatőr kutatók gyakran mély helyismerettel, identitással rendelkeznek, gyakran ismerik a helyi hagyományokat, családokat, eseményeket, így hozzájárulhatnak a mikrotörténeti tudás beemelésével a kutatások eredményességéhez. Ez a mikrotörténeti szemlélet segíti a társadalomtörténet és mentalitástörténet új szempontú megközelítését is. Az amatőr kutatók bevonása nagy mennyiségű adat gyűjtését és előfeldolgozását teszi lehetővé (pl. névindexek készítése, anyakönyvek digitalizálása, családfák összeállítása), így a kutatói kör bővítése – megfelelő módszertani felkészítés által – hozzájárulhat a kutatásba bevont adatmennyiség növeléséhez és a kutatási kapacitás bővítéséhez. Meggyőződésünk, hogy a „laikus” közösség bevonásával, a tudomány társadalmasításával, a tudományos módszerek megosztásával nő a tudomány és a kutatás társadalmi legitimitása és a tudományos eredmények elfogadottsága is. A tudományos kutatók és a szélesebb társadalom együttműködése erősíti a tudomány és a társadalom közötti bizalmat, valamint elősegíti az ismeretterjesztést is. Új kutatási irányokat és innovatív megközelítéseket eredményezhet az is, hogy a laikus kutatók más kérdéseket, illetve más formában tesznek fel, mint a hivatásos történészek, és így ezek az „alulnézeti” kérdésfelvetések hozzájárulhatnak a történettudomány új irányainak,

megközelítésmódjainak kialakításához is. Szintén hozzáadott értéket képezhet, hogy az amatőr kutatók legtöbb esetben aktívan használják a digitális platformokat, családfakészítő programokat, online adatbázisokat, amelyek nagyobb mennyiségű adatok feldolgozásával összekapcsolhatók akár az akadémiai alap kutatásokkal is. Mindezek mellett nem mehetünk el szó nélkül a közösségi adatgyűjtés (crowdsourcing) adatgazdagító és közösségi szemléletformáló hatásai mellett sem, amelyek elősegítik az analóg és digitális társadalmi párbeszéd kialakulását, és hozzájárul a társadalmi részvétel révén a hasznosság élményének erősítéséhez.

8. A kutatás és annak eredményei

8.1. A kutatás célja és módszertana

„A családtörténet kutatások egyéni és közösségi motivációi, rekreációs és közösségfejlesztési hatásai” című kérdőíves kutatási program célja az volt, hogy megismerjük az amatőr családtörténetkutatók személyes és közösségi motivációit, a családtörténet kutatásba bekapcsolódók módszertani, szakmai támogatási igényeit és a családtörténet kutatás közösségi vetületeit. Kutatásunk eredményeivel hozzá kívánunk járulni a családtörténetkutatók módszertani, szakmai támogatásához, valamint egyéni és közösségi sikereik eléréséhez, továbbá támogatást kívánunk nyújtani a közgyűjtemények, egyesületek működéséhez, valamint a családtörténetkutatók által elért eredmények társadalmi, szakmai és tudományos célú hasznosulásához.

A magyar nyelvű online kérdőív a kitöltésben közreműködők életkorával, családi állapotával, életkörülményeivel, lakóhelyével kapcsolatos alapkérdések mellett 6 altémában (a kutatás egyéni motivációi, a múlt eseményeinek feldolgozása, identitás, hazaszeretet, családtörténetkutatás és szabadidő, rekreáció, családtörténetkutatás és közösségteremtés összefüggései, kutatómódszertani kérdések, a kutatási eredmények hasznosulása, intézményi és jogszabályi vonatkozások) összesen 71 kérdést tartalmazott és a kitöltési idő legalább 45 percet vett igénybe.

A kutatás előfeltevése az volt, hogy az amatőr családtörténetkutatás jelentős népszerűségnek örvend Magyarországon, és a családi és személyes múlt feltárása, a kutatás folyamata nemcsak aktív szabadidős tevékenységet, de komoly szellemi, módszertani kihívást és számos kompetencia fejlesztését igénylő időtöltést is jelent. Mindemellett tapasztalataink alapján azt feltételeztük, hogy a családtörténetkutatás olyan közösségteremtő hatással is rendelkezik, amely közvetett módon erősítheti a családi és szociális kapcsolatokat, segíthet megőrizni identitásunkat, ápolni önismeretünket. Így a családtörténetkutatás hozzájárulhat a személyes és társas kompetenciák (pl. szociális, digitális, társadalmi aktivitás) fejlesztéséhez, megújításához és indirekt módon hozzájárulhat az időskori lelki és szellemi egészség, valamint a szellemi, fizikai és mentális aktivitás megőrzéséhez. Mind ezek alapján a kutatás egyik fő premisszája az volt, hogy a családtörténetkutatás nagyon fontos és összetett szerepet tölthet be a rekreációs és közösségfejlesztő tevékenységek körében.

A kutatás várható eredményei között szerepelt, hogy a vizsgálat eredményeképp igazolást nyerhet az a tény, amely szerint a családi múlt feltárása, a személyes és közösségi összetartozástudat ápolása nemcsak a szabadidő hasznos eltöltésének lényeges idő- és fiataalkori formája, hanem a generációk közösségépítésének, a családi kapcsolatok gondozásának is fontos eszköze lehet. Visszaigazolást vártunk arról, hogy a családtörténet kutatás olyan komoly szellemi kihívás, intenzív fizikai, gondolati aktivitást igénylő elfoglaltság, olyan új tudományterületek, ismeretek, kutatómódszertani eljárások elsajátításával együtt járó kulturális és edukációs folyamat, amely a személyes érintettség motivációs hátterével nemcsak a hasznosság, a tanulás képességének pozitív érzését képes felkelteni az e folyamatban résztvevőkben, de a szellemi frissesség és lelki egészség megőrzésének is hatékony eszköze lehet. Így a kutatómódszertani ismeretek, tapasztalatok megosztása, redisztribúciója pedig lehetőséget teremt arra, hogy a kutatók aktív virtuális és valós közösségeket hívjanak életre, megosszák élményeiket és ápolják társas kapcsolataikat. A kutatások eredményeinek disszeminációja, családon, illetve szűkebb és tágabb közösségen belüli megosztása – a pozitív élmények felelevenítése, megosztása, vagy éppen a traumák feldolgozása révén – aktív közösségteremtő lehetőségeket hordoz.

A kérdések során összetett válaszadási lehetőségeket kínáltunk fel, vegyesen használtunk feleletválasztós kérdéseket, skálázással, pontozással értékelendő megállapításokat és nyitott kérdéseket. A kérdőív online formában a Google forms program segítségével készült, és anonim

módon lehetett kitölteni. A kérdőív eredményeit excel adatbázisba rendezve, kérdésenként és válaszonként részletes bontásban sikerült kinyerni, míg a feldolgozásra adatbázis kezelő szoftver és a mesterséges intelligencia (CHAT GPT és Co-Pilot) támogatásával került sor. A feldolgozott adatok vizualizációja a Microsoft Office programok segítségével történt.

A kérdőív célcsoportját a családtörténetkutatással már foglalkozók, a családi múlt iránt érdeklődők egzakt módon nem meghatározható közösségei jelentették. A kérdőívet a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület, az Aba-Novák Agóra Családtörténet Kutató Klubja, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár és a vármegyei levéltárak segítségével tettük közzé, akik a családtörténetkutatók széles táboraiban népszerűsítették a kérdőívet, ösztönözték a kitöltést. Az összesen 451 kitöltés döntő részben Magyarországról érkezett, de voltak külföldi, külföldön élő magyarok általi kitöltések is.

A kérdőív válaszait tartalmazó adatbázis tartalmazza a válaszadók demográfiai adatait (nemek, életkor), iskolai végzettségüket, lakóhelyüket, és azokat a kérdéseket, amelyek a családtörténetkutatáshoz való hozzáállásukra, érdeklődésükre, valamint az ezzel kapcsolatos kihívásokra, módszerekre és nehézségekre vonatkoznak. Meggyőződésünk, hogy a kérdőív adatainak vizsgálata, a válaszok elemzése lehetőséget teremt arra, hogy jobban megismerjük a családtörténet iránt érdeklődők belső motivációit, a családtörténet kutatás szabadidős és rekreációs összefüggéseit, a családtörténetkutatókra váró módszertani és technikai kihívásokat, a kutatók által igényelt támogatási formákat, közösségfejlesztő hatásokat, valamint a családtörténetkutatások társadalomlélektani, identitás-megőrző aspektusait. A kutatás eredményeit a válaszok elemzésével a kérdéscsoportok szerint foglaltuk össze.

8.2. A családtörténet kutatók nemek, életkor, lakóhely és foglalkozás szerinti tagozódása

A nemek szerinti megoszlás kapcsán megállapítható, hogy a válaszadók között mindkét nem gyakorlatilag azonos arányban képviseltette magát, a nők aránya 52,3%, a férfiaké 47,7% volt, vagyis a család múltja, a családtörténetkutatás iránti érdeklődés mindkét nem esetében, közel azonos arányban megtalálható.

Életkor vonatkozásában meglepő lehet, hogy a válaszadók nagyon különböző korcsoportokból érkeztek, jellemzően 30 és 70 év közöttiek voltak. Természetesen a válaszadók legnagyobb csoportja (50,8%) 60 év feletti, és ezen túlmenően a 70 éven túli családtörténetkutatók aránya közel 30% volt. Ez az életkorból adódó szabadidős lehetőségekre, illetve az a családi múlt iránt tapasztalható nagyobb fokú érdeklődésre vezethető vissza.

Iskolai végzettség tekintetében elmondható, hogy a válaszadók között 76,4% főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkezik, de gimnáziumi, középiskolai végzettségűek is szép számmal szerepeltek. Ez egyértelműen azt jelzi számunkra, hogy a családtörténetkutatás rögzös útján – lévén az egy nagyon komoly szellemi kihívás is egyben – elsősorban a műveltebb, iskolázottabb korosztályok indulnak el. Mindez arra is rávilágít, hogy amennyiben szeretnénk tovább népszerűsíteni a családtörténetkutatást, és szeretnénk szélesíteni a családtörténetkutatók táborát, akkor a szakmai támogatás módszereit is ezeknek az adatoknak a figyelembevételével kell továbbfejleszteni.

A kérdőíven lehetőség volt a jelenlegi vagy korábbi foglalkozás megadására is, ez pedig rendkívül színes képet mutatott. A válaszadók nagyon változatos területről érkeztek, volt közöttük nyugdíjas, mérnök, informatikus, közgazdász, orvos, tisztviselő, könyvelő, vállalkozó, védőnő, pedagógus, fizikus-csillagász, természetgyógyász, táncművész, rendőr, coach, business analyst, tudós, „nyugger muzeológus, történész-féle”. Vagyis megállapíthatjuk, hogy a családi múlt iránti érdeklődés szakmától, hivatástól szinten független, és a társadalom széles rétegeiben népszerű.

A válaszadó családtörténetkutatók családi állapotára vonatkozóan azt mondhatjuk, hogy döntő többségük házasságban élő személy volt. Mivel a válaszadók 77,2%-a azt a válaszlehetőséget jelölte meg, hogy családos, így erős összefüggést feltételezünk a családi állapot és a családi múlt iránti érdeklődés között, ami azt is jelenti, hogy aki ép, egészséges családi mikroközösségből érkezik, valószínű, hogy nagyobb elszántsággal, ambícióval vág bele a család történetének feltárásába, a családi kapcsolatok felkutatásába.

A válaszadók négy ötödének lakóhelye nagyobb település: a kitöltők 29%-a városokból, 22,2%-a vármegyeszékhelyekről és 33,3%-a a fővárosból érkezett. Mindez azt jelenti, hogy a nagyobb településen élők – valószínűleg az elérhetőbb közelségben lévő közgyűjtemények,

levéltárak, támogatást nyújtó programok és rendezvények miatt – aktívabbak a családtörténetkutatás területén. A tértől és időtől függetlenebb internetes kutatási lehetőségek bővülése, a közösségi média platformok és online fórumok használatának elterjedése ezen az állapoton tud majd módosítani.

8.3. A családtörténet kutatók belső motivációi

A válaszadók közül sokan jelezték, hogy már korábban is foglalkoztak családjuk múltjával, és valamilyen szintű tapasztalattal rendelkeznek a családtörténet kutatás terén. Nyilván ez összefüggésben lehet azzal, hogy a kérdőív népszerűsítésében a családtörténetet támogató szervezetek hangsúlyosan közreműködtek. Általánosságban elmondható, hogy a válaszadók erős és határozott érdeklődést mutatnak családjuk története iránt, és akár jelentősebb mennyiségű szabadidőt, vagy utazást, esetleg anyagi kiadásokat is vállalva érzik magukat elkötelezve a kutatás iránt.

A családtörténet kutatók belső motivációit tekintve nagyon összetett szempontok rajzolódnak ki. A válaszadók általában nagyon fontosnak tartják, hogy megismerjék családjuk történetét, ezt a válaszokban gyakran a legmagasabb értékeléssel fejezték ki. A családtörténetkutatók közel kétharmada (61,9%) izgalmas, érdekes, hasznos időtöltésnek, egyfajta szellemi kihívásnak tartja ezt az elfoglaltságot, és saját erőforrással igyekeznek eredményessé tenni kutatásaikat. A kérdőív kitöltői gyakran említik, hogy szeretnék megismerni felmenőik életét, elődeik példáját, sikereit, hibáit, hogy ebből tanulhassanak, és átörökhessék a következő generációkra. Voltak, akik családi legendákat, érdekességeket, kuriózumokat kerestek családjuk múltjában, felmenőik élettörténetei között. A motivációkra vonatkozó több válasz megjelölését is lehetővé tevő nyitott kérdésre „*Miért érdekli Önt a családja története?*” a válaszadók az alábbi arányban jeleztek vissza:

A válaszadók azért tartják fontosnak a családtörténet kutatását, mert...

- kíváncsiak családjuk múltjára: 89,4%,
- a család története sok érdekességet tartalmazhat: 56,3%.
- szeretné ismereteit, tudását bővíteni: 48,8%.
- szeretné rokonait, ismerőseit felkutatni és megismerni: 47,2%,
- szeretné a családon belüli kapcsolatot erősíteni: 24,8%,
- szeretné kutatásaival családtagjait meglepni: 41,5%,
- hasznos időtöltésnek tartja 59,9%”

De az „Egyebek” között is rendkívül érdekes válaszok születtek, amelyek a családi és történelmi traumák feldolgozásától kezdve a kuriózumok felkutatásáig sok értékes részletet tartalmaznak: pl. „*transzgenerációs traumák feldolgozása*”, „*családi mintázatok kutatása*”, „*ikerpárok*”, „*értékmegőrzés*”, „*elmúlt 100 év traumái*”, „*lányomnak/fiamnak szeretném megmutatni*”, „*fantasztikus időutazás*”.

A belső motiváltság fontos indikátora, hogy a válaszadók közel 40%-a hetente több mint 4-5 órát foglalkozik a családtörténet kutatásával, és közel negyedük (24,3%) akár heti több mint 10 órát is áldozna erre a szabadidős elfoglaltságra. A válaszadóknak pedig a döntő többsége (83,6%) utazást is vállalna a családi múlt felkutatása érdekében, és 43,5%-uk akár még külföldre is elutazna annak érdekében, hogy származását megismerhesse. A családtörténetkutatók 83,4%-a pedig hajlandó lenne tagsági, belépési, vagy használati díjat annak érdekében, hogy a család múltjával kapcsolatos forrásokat megismerhesse.

A beérkezett válaszok alapján megállapítható, hogy a válaszadók elsősorban belső kíváncsiságból, a családi kötelékek erősítése, valamint az emlékek megőrzése és továbbadása érdekében kutatják családjuk történetét, és ezért képesek, hajlandók aktivitást kifejteni, úgy, mint új ismereteket megszerezni, közgyűjteményeket felkeresni, közösségi programokon részt venni, vagy éppen tapasztalataikat megosztani és tudásukat átadni.

8.4. A családtörténetkutatás szakmai, módszertani támogatottsága, a kutatók közgyűjteményi tapasztalatai

A kérdések következő csoportja a családtörténetkutatás szakmai, módszertani támogatottságára és a kutatók által tapasztalt akadályaira vonatkozott. A válaszadók 69,6%-a igénybe venne, vagy már igénybe vett külső támogatást a családja múltjának feltárásához és a

kutatók egy meghatározó része úgy érzi, hogy megfelelő támogatást kap a kutatásaihoz. Vannak azonban olyan válaszadók is, akik kevesebb támogatásról számoltak be, és határozottan igénylik a digitális adatbázisok használatával (71,3%), a kutatási módszerekkel (49,7%) és a szakirodalom feltárásával (40,7%) kapcsolatos támogatást, segítséget. Bár a kutatók egyértelműen elhivatottak, a kérdőív kitöltői a legnagyobb akadályok között említik az adatvédelem kérdését, a jogszabályi korlátokat, valamint a szakemberek és szervezett tudásmegosztás hiányát. Ezek jelentős kihívást jelentenek az amatőr kutatók számára. Nem véletlen, hogy a résztvevők néhány olyan javaslatot is megfogalmaztak a családtörténetkutatás fejlesztésére vonatkozóan, amelyek a támogatási rendszerek és jogi keretek javítására, felülvizsgálatára vonatkoznak. A kutatás támogatása – legyen az családi, közgyűjteményi, jogi vagy szakmai – kulcsfontosságú a sikerhez, és ezt a résztvevők is egyértelműen hangsúlyozták. Mindez pedig kihívást és lehetőséget jelent a levéltári, közgyűjteményi szakma számára is.

8.5. A családtörténetkutatás módszerei és eszközei

A családtörténetkutatók által alkalmazott kutatási módszerekre és eszközökre irányuló kérdéscsoport kapcsán ki kell emelnünk, hogy a kutatók egy része már tapasztalt kutatónak számít, vagyis számos forrástípussal találkozott már kutatásai során, és azokat módszertani szempontból magabiztosan használja is. De természetesen a kezdő családtörténetkutatók közül sokan számítanak szakmai segítségre, különösen az elindulásnál. A családtörténetkutatók által leggyakrabban használt forrástípusok a levéltári források, az egyházi és polgári anyakönyvi adatok, a nemesi oklevelek, címerek, mesterlevelek, igazolványok, útlevelek, házassági és keresztlevelek, gyászjelentések, sírfeliratok, temetői nyilvántartások, családi szerződések, családi levelezések, emlékiratok, önéletrajzok, térképek, újsághírek, be- és kivándorlási iratok, utaslistákat, állampolgársági iratok, honosítási dokumentumok, névváltoztatások. Talán ezek a források tartalmazzák a leggyakrabban olyan részleteket a családtagok életéről és haláláról, amelyek alapvető fontosságúak egy személyes életút, vagy egy családtörténet feltárásához. De a kutatók számos érdekes és egyedülálló forrást tártak fel a családi múlt vizsgálata során a Hadtörténeti Levéltárban is, például a katonai pályafutásokról, veszteségekről szóló dokumentumokban, amelyek sok családtörténeti szempontból is fontos információkat tartalmaznak. A kutatók előszeretettel, és olykor nagy magabiztossággal használják ma már a digitális adatbázisokat, online fórumokat és szakirodalmat is, úgy mint a Family Search, vagy a MACSE honlapját, az állami és egyházi levéltárak online adatbázisait, jóllehet többen is megjegyezték, hogy vannak nehezen hozzáférhető vagy fizetős adatbázisok, amelyekhez a könnyebb, egyszerűbb hozzáférés biztosítása segítséget jelentene számukra.

A szakirodalom tekintetében gyakran forgatnak családtörténeti szakkönyveket, genealógiai kiadványokat, más családok történetét bemutató kiadványokat, szakmai folyóiratokat. És a digitális kompetenciák fejlesztése szempontjából nagy öröm, hogy napjainkban már egyre gyakrabban fordulnak a családtörténetkutatók online fórumokhoz, és osztják meg kérdéseiket, tapasztalataikat különböző családtörténeti fórumokon, illetve közösségi média csoportokban is.

Természetesen a kutatók közül sokan veszik napjainkban is igénybe a szakemberek és családtörténeti egyesületek segítségét, történészek, levéltárosok, muzeológusok, könyvtárosok támogatását, és volt, aki kiemelte a külföldi levéltárak munkatársainak segítségét is.

Módszertani szempontból fontos kiemelni, hogy a családtörténetkutatók igen gyakran összegyűjtik és archiválják, vagy éppen digitalizálják is a család, a hozzátartozók birtokában lévő forrásokat is, és bár módszertanilag kihívást jelent számukra ezek szakszerű tárolása, feldolgozása, visszakereshetővé tétele, mindenképp érdemes arról is közösen gondolkodni, hogy a személyes élet forrásai milyen értéket jelentenek a közgyűjtemények számára, érdemes-e a családtörténetkutatókat arra ösztönözni, hogy a birtokukba került forrásokat közgyűjtemények számára felajánlják, és azokat miként tárolják, illetve dolgozzák fel. Erre vonatkozóan a levéltáros szakmának már vannak kidolgozott módszerei és ajánlásai, de ezek általános alkalmazása korántsem egyértelmű. A kérdőívre beérkezett válaszok azt igazolják, hogy a családtörténetkutatók változatos forrásokat alkalmaznak munkájuk során, de sokrétű kutatástámogatást igényelnek a családi múlt forrásainak feltárása, feldolgozása terén, és ezzel párhuzamosan egymás segítségére, tapasztalataira is szívesen támaszkodnak. Ezek a kutatási eredmények azt vetítik előre, hogy

folyamatosan szükség van a jól szervezett, tudományosan és szakmai, módszertani szempontból is megalapozott támogatásra és a megfelelő tudásmegosztásra.

A felkutatott források és igénybe vett módszerek mellett arra is rákérdezett a kérdőív, hogy milyen meglepő, érdekes, esetleg humoros, illetve milyen meghökkentő, tragikus, vagy szomorú történet, esemény került elő a családi múlt kutatása során. Ezek a kérdések elsősorban a múlt feldolgozására, a családi kötelek természetrajzára irányultak, és a családtörténet pszichológiai, társadalomlélektani vetületeit igyekeztek feltárni. Néhány példa, a teljesség igénye, és természetesen az anonimitás és diszkréció biztosítása mellett:

- Az 1800-1900-as években egy-egy járvány sok kisdéd halálát okozta. Az anyakönyvekben gyakran előfordult, hogy ugyanazt a nevet adták a később született gyermeknek, mint az elhunyt testvérének.
- A 19. században lopásért és gyilkosságért több börtönbüntetés is előfordult a család történetében.
- A nagymama első férjének kiléte egy másik személy után kutatva derült ki az eljegyzési és házassági anyakönyvből.
- A születési anyakönyvben az apának vélt személy kijelentette, hogy évek óta külön él az anyától, ezért az apaságot nem vállalja.
- Az egyik felmenőt meggyilkolták, majd később a gyilkos fiát is megölték. Mindkét haláleset egymás alatt szerepel a halotti anyakönyvben.

Ezek a történetek gyakran nemcsak meglepőek, de társadalom-, népesedés-, település-, vagy kultúrtörténeti, néprajzi szempontból is mélyebb betekintést, árnyaltabb képet nyújthatnak a családi és személyes múlt kevésbé látható rétegeibe, a korabeli társadalmi, gazdasági viszonyokba is. Valószínűleg a történelmi távolság lehet annak hátterében, hogy a válaszadók jelentős része – önbevallás szintjén – úgy ítélte meg, hogy képes megfelelő távolságot tartani a családtagok, felmenők életútjával, egykori tetteivel, viselt dolgaival kapcsolatban, és többségük a történelmi és családi traumák feldolgozásában is hasznos segítségnek tartja a családi múlt feltárását, megismerését.

8.6. A családtörténetkutatók által feltárt információk, tapasztalatok megosztása, a kutatók együttműködése

A beérkezett válaszokból egyértelműen megállapítható, hogy a családtörténetkutatók többsége előszeretettel és akár többféle módon is megosztaná kutatási eredményeit, tapasztalatait, és nem zárkózik el attól, hogy segítse más kutatók munkáját. Nagyon erős közösségteremtő lehetőségről ad tanúbizonyságot, hogy a válaszadók 82,5%-a, ha módja lenne rá, tapasztalataival, eredményeivel segítené és támogatná más családtörténetkutatók munkáját, és a kitöltők 84,7%-a megosztaná élményeit, tapasztalatait másokkal. A megosztás módját illetően eredeti formájában a válaszadóknak csak kisebb aránya hajlandó másoknak átadni, vagy közgyűjteményekkel megosztani a kutatásai során birtokába jutott, vagy feltárt dokumentumokat. Online vagy digitalizált formában már a kutatók nagyobb hányada lenne nyitott arra, hogy mások által is hozzáférhetővé tegye az összegyűjtött anyagokat, vagy kutatási eredményeit. Bizonyos esetekben – és ez nyilván összefügg a családi narratíva kontextusával is – a kutatók csak anonimизált adatokat osztanának meg a közösséggel, annak érdekében, hogy megvédjék az érintettek és a még élő hozzátartozók személyes adatait. Néhány kutató időkorlátot szabna az adatok megosztására, vagy kihagyná a még élő személyekre vonatkozó információkat a személyiségi jogok miatt.

A kérdések következő csoportja a családtörténetkutatók közötti együttműködési módokra, a kapcsolattartásra, a szakmai programokon való részvételre irányult. A családtörténetkutatókra nagy általánosságban jellemző, hogy részt vennének és tapasztalataikat, eredményeiket meg is osztanák szakmai előadásokon és konferenciákon. Bajusz Klára e kötetben szereplő tanulmányában rámutat, hogy a sikeres idősödéshez szükséges a közösséghez tartozás: „Az idősek társadalmi szintű jóllétének egyik záloga az élő közösségi hálózatok megléte és támogatása.” [9] Ezt a jóllétet tudják támogatni a családtörténetkutatók számára létrehozott, általuk működtetett körök, egyesületek, kutatóműhelyek.

A válaszadók közül nagy arányban vennének igénybe online fórumokat és közösségi média csoportokat annak érdekében, hogy kérdéseket tegyenek fel, megosszák tapasztalataikat és

segítséget nyújtsanak egymásnak. A kutatók gyakran csatlakoznak szakmai egyesületekhez és klubokhoz, ahol rendszeres találkozókon és workshopokon vesznek részt, hogy ismereteiket bővítsék és a felmerült kérdéseiket, problémáikat meg tudják vitatni szakemberekkel. Nagyon fontos üzenet a közgyűjtemények számára, hogy a kutatók sok esetben felajánlanák az összegyűjtött adatokat és dokumentumokat levéltárak, múzeumok, helytörténeti gyűjtemények számára, hogy mások is hozzáférhessenek ezekhez az értékes forrásokhoz. Ez természetesen egyszerre jelent kihívást és lehetőséget is a szakma számára. Érdemes hangsúlyozni, hogy ezek a módszerek, együttműködési platformok nemcsak a kutatási eredmények megosztását, az ismeretek bővítését segítik elő, hanem a közösségi értékek és a tudás megőrzését, átadását is támogatják.

Kiemelt jelentőségűnek kell tekintenünk az aktív idősödés támogatása szempontjából azt a kutatási eredményt, amely megerősítette, hogy a családtörténet kutatók népes táborában nagyfokú tanulási, képességfejlesztési hajlandóság mutatkozik. A válaszadók ugyanis nagy arányban vennének részt családtörténetkutatással, online adatbázisok feldolgozásával, kutatómódszertannal kapcsolatos kurzusokon, közgyűjteményi kiállításokon, rendezvényeken, tudományos ismeretterjesztő előadásokon, konferenciákon.

8.7. A családtörténetkutatás identitáserősítő, személyiségfejlesztő és közösségteremtő hatásai

A válaszok alapján egyértelmű, hogy maguk a családtörténetkutatók pozitívan és komplex módon élték/élik meg a kutatás folyamatát, illetve a feltárt eredményeket. A megosztott tapasztalatok és élmények is ezt támasztják alá: a családtörténetkutatás során *„jobban megismertem családom történetét”, „jobban megismertem származásomat, születési helyemet”, „jobban megismertem rokonaimat, felmenőimet”, „sikerült új rokoni kapcsolatokat feltárni, eddig nem ismert hozzátartozókkal kapcsolatra lépni”, „megerősítette identitásomat, összetartozás tudatom”, „jobban megismertem az országot, a várost, a közösség történetét”, „tapasztalatokat szereztem a levéltári, múzeumi, könyvtári kutatások terén”, „tapasztalatokat szereztem az online adatbázisok és kutatások terén”, „tapasztalatokat szereztem a közösségi média használata terén”, „tapasztalatokat szereztem a dokumentumok, fényképek megőrzése, rendszerezése terén”, „tapasztalatokat szereztem a családtörténet írás terén”, „a kutatások során sikerült új ismerősöket, barátokat megismerni”.* A szabad válaszos kérdésekben rendkívül érdekes, egyedülálló családi narratívák, vidám, örömteli, vagy tragikus és szomorú események is felbukkannak, ami arra enged következtetni, hogy a család múltjának megismerése egy személyes, belső utazással, tapasztalatszerzéssel is jár, amely az emberi kapcsolatok szemlélésén, értelmezésén és értékelésén keresztül elősegítheti a lelki egészség megőrzését, a személyiség fejlesztését.

A kérdőívben adott válaszok alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a családtörténetkutatók szerint a kutatás és annak eredményei nagy mértékben erősítették a család iránti elkötelezettséget, megerősítették a családi kapcsolatokat, a hazaszeretetet, a magyarságtudatot, a történelmi események jobb megismerését, a történelmi, vagy családi traumák, tragédiák megértését és feldolgozását.

„A tanulás, mint alapvető emberi tevékenység, a társadalom fejlődésének egyik központi eleme.” – írja Beke Dóra tanulmányában [10]. Azt tapasztaljuk, hogy a tanulás iránti vágy, az új ismeretek szerzése, azoknak olykor nyomozás útján történő felkutatása az egyik legfontosabb hajtóerő a családtörténetkutatás során, és ahogy Beke Dóra imént említett tanulmányában kiemeli: „a folyamatos tudásbővítés alapvetően járul hozzá az egyén szellemi, társadalmi és gazdasági aktivitásának fenntartásához, valamint a társadalmi integrációhoz.”

9. Összefoglalás

Az elméleti megközelítések és problémafelvetések zárásaként érdemes összefoglalni, hogy a családtörténetkutatás milyen hatásokkal lehet az egyénre és a közösségre, és milyen eredményeket hozhat a közös tudáskincs, a tudományos eredmények gyarapítása, az önazonosságtudat és összetartozástudat megőrzése, az egyéni és társas kompetenciák fejlesztése terén. Vizsgálataink megerősítették, hogy a családtörténetkutatás kedvező hatással lehet az egyéni, társas- és szociális kompetenciák fejlesztésére, a generációk együttműködésére, a közösségfejlesztésre, a társadalmi innovációra, továbbá a szakmai, tudományos ismeretek és eredmények fejlesztésére,

megosztására. A családi múlt feltárása erősítheti a családi összetartozás érzését, elősegítheti a szétszóródott családok egyesítését, segítséget jelenthet az átélt traumák feldolgozásában, erősítheti az önismeretet, és elődeink példája támogatja a nemzedékeken átívelő tapasztalatok átvételét. A családtörténeti kutatásoknak lehetnek megértésre, toleranciára nevelő aspektusai, valamint sokrétű tudás- és kompetenciafejlesztő hatásai, például a történelmi, néprajzi, helytörténeti ismeretek, a társas és digitális kompetenciák terén. A családtörténeti kutatások során kifejtett tevékenység elősegítheti a mentális és fizikai aktivitás megőrzését, a szellemi rekreációt és érzelmi töltést, élményeket nyújtva átsegítheti az egyént a nehéz élethelyzeteken, a társ(ak) elvesztésén, valamint hozzájárulhat a személyes veszteség, a gyász feldolgozásához is. A családtörténet kutatóiban megerősödhet a közösségi, társadalmi hasznosság élménye, erősítheti az együvé tartozás, a szülőföldhöz vagy az ősök szülőföldjéhez és a nemzethez kötődés érzését. A család múltjával való foglalkozás ellensúlyozhatja a családok felbomlásából, a családi kötelékek gyengüléséből és a család szerepének változásából eredő negatív hatásokat.

A személyes és családi múlt kutatása, az ismeretek feltárása, a módszertani kihívások megoldása előmozdíthatja a közösséghez tartozás érzésének kialakulását, az egyesületekhez, virtuális és fizikai kutatói közösségekhez, a szervezett formákhoz való csatlakozással támogatást nyújthat a tudományos ismeretek, módszerek megismertetéséhez, a szakemberek legújabb eredményeinek széles körű terjesztéséhez. A szervezett formák, egyesületek, klubok elősegíthetik a hatékonyabb információáramlást, felhívhatják a közvélemény figyelmét és népszerűsíthetik a közgyűjteményi programokat, beszámolhatnak azok eredményeiről.

A családtörténetkutatók népes és elkötelezett tábora segítheti a helytörténeti kutatómunkát, megfelelő feltételek és módszertani előkészítés mellett részt vállalhatnak az értékek feltárásában és mentésében, a tudományos kutatások számára nehezen elérhető (mikrotörténeti) források átfogóbb, részletesebb (pl. az anyakönyvek böngészése során nagy tömegben feltáruló „járulékos” információk, vagy kortörténeti adalékok, életmódbeli, étkezési szokásokra vonatkozó adatok) feltárásában, kutatásában és feldolgozásában, és közreműködhetnek tanulmányok, cikkek, közgyűjteményi, helytörténeti kiállítások, pályázatok megvalósításában. A családtörténet kutatók eredményesen támogatják a közgyűjtemények állománygyarapító és tudományos feldolgozó munkáját, anyaggyűjtéssel, forrásfeltárással segíthetik a tudományos kutatók és közgyűjtemények adatbázisépítő munkáját. Az elért eredmények, módszertani tapasztalatok megfelelő színvonalú közreadásával, megosztásával maguk is hozzájárulhatnak a tudományos eredmények gyarapításához. Fontos tehát, hogy a családtörténetkutatók és a tudományos szervezetek, közgyűjtemények lehetőség szerint összehangolják munkájukat, hiszen az együttműködés révén egymás tevékenységét hatékonyabbá és eredményesebbé tehetik.

A kérdőíves felmérés adatai azt támasztják alá, hogy a családtörténetkutatók döntő része elkötelezett és motivált kutatás iránt, érdekesnek, izgalmasnak és hasznosnak tartják a családtörténetkutatót, amely szellemi kihívást jelent és gyakran izgalmas nyomozásként élük meg. Sokan hasznos időtöltésnek és rekreációs tevékenységnek tartják ezt a munkát, amely segít kikapcsolódni és új képességeket fejleszteni, különösen a digitális és online területeken. A családtörténetkutatók nemcsak korrekt és hatékony szakmai támogatást igényelnek munkájukhoz, de hajlandók jelentős időt, energiát és akár pénzügyi forrásokat is fordítani erre a tevékenységre, és mindemellett készséggel osztják meg eredményeiket, sikereiket másokkal. A válaszok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a családtörténetkutatók elősegíti az összetartozástudat erősítését és a szellemi egészség megőrzését, a kutatás folyamata pedig segít jobban megérteni a családok történetét, ami erősíti az identitást és a közösségi értékeket. A felmérés rávilágított arra is, hogy a családtörténetkutatók szellemi és fizikai kihívást is jelent, ami hozzájárul a szellemi aktivitás megőrzéséhez. A kutatás során új barátságok és ismeretségek, közösségek alakulnak ki, ami szintén pozitív hatással van a társas kapcsolatokra, valamint a szellemi és lelki egészségre.

Irodalomjegyzék

- [1] Aba-Novák A., *Szolnok Családkutatók Klubja*, <https://agoraszolnok.hu/csaladkutatok-klubja/>
- [2] Ari, I., "A népszerűség titka: Mit nyújthat az egyén, a család és a közösség számára a családtörténeti kutatás?" *Gradus*, 12(3), 2025, DOI: <https://doi.org/10.47833/2025.3.ART.005>
- [3] Ari, I.; Berkes, J.; Cseh, G., „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ. 1”. Szolnok, ANKK, 2012
- [4] Ari, I.; Berkes, J.; Pandula A.; Szikszai M., „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ. 2”, Szolnok, ANAKK, 2014
- [5] Ari, I.; Berkes, J.; Bonhardt A. et al, „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ. 3”. Szolnok, ANAKK, 2017
- [6] ARCANUM, <https://adt.arcanum.com/hu/>
- [7] Baán K., „A családtörténet jelentősége”. *Magyar Családtörténeti Szemle*, (1), pp. 3-5, 1935
- [8] Baán K., „Családtörténet és nemzeti öntudat”. *Magyar Családtörténeti Szemle*, (4-5), pp. 73-76, 1938
- [9] Bajusz K., „Milyen eszközökkel járulhat hozzá az idősoktatás a sikeres idősödés megéléséhez?”. *Gradus*, 12(3), 2025. DOI: <https://doi.org/10.47833/2025.3.ART.006>
- [10] Beke D., „A mosonmagyaróvári Nyugdíjas Egyetem hagyománya és fejlődési lehetőségei”. *Gradus*, 12(3), 2025. DOI: <https://doi.org/10.47833/2025.3.ART.007>
- [11] Benkő L., „A családtörténet-írás hasznáról és tanulságairól”. *Művelődés*, (8), pp. 24-25, 2019
- [12] Berkes, J.; Szerényi, I., „Keresem őseimet: Családtörténet-kutatói kalauz”. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár, 2022
- [13] Budapest Főváros Levéltára, <https://bparchiv.hu/adattarak/adatbazisok/>
- [14] „A családtörténet népszerűségéről, jelentőségéről és megújulásáról”. Szluha Mártonnal beszélget Pálmány Béla. *Honismeret*, (4), pp. 44-48, 2007
- [15] Darvas J., „Egy parasztcsalád története”. Budapest: Athenaeum Kiadó, 1939
- [16] Darvasi L., „Isten. Haza. Család”. Budapest: Magvető Kiadó, 2015
- [17] Darvasi L., „Virágzabálók”. Budapest: Magvető Kiadó, 2015
- [18] Darvasi L., „Neandervölgyiek I–III”. Budapest: Magvető Kiadó, 2024
- [19] Egyed Á., „Történelem a családban”. *Utunk*, 39(11), pp. 1-2, 1984. március 16.
- [20] Esterházy P., „*Harmonia Caelestis*”. Budapest: Magvető Kiadó, Bp., 2000
- [21] Esterházy P., „*Harmonia Caelestis*” Javított kiadás. Budapest: Magvető Kiadó, 2002
- [22] FamilySearch, <https://www.familysearch.org/hu/search/>
- [23] Felföldi Sz., „A mikrotörténelmi módszer és a Selyemút kutatása”. *Belvedere*, (3), pp. 139-145, 2014
DOI: <https://doi.org/10.14232/belv.2014.3.10>
- [24] Fülöp, T.; Török, Á., „Szakmai beszámoló a Magyar Nemzeti Levéltár 'Kutatói szokások 2016' kérdőívének eredményeiről”. *Levéltári Közlemények*, 87(1-2), pp. 271-295, 2016
- [25] Giovanni L., „Az életrajz használatáról”. *Korall*, (2), pp. 81–92, 2000
- [26] Gubicza I., „Családjaim története: Családtörténet - helytörténet – honismeret”. *Honismeret*, (3), pp. 80-84, 2016
- [27] Gyáni G., „A történetírás fogalmi alapjairól: tény, magyarázat, elbeszélés”. In Bódy Zs.; Ö. Kovács J. (szerk.), „Bevezetés a társadalomtörténetbe: hagyományok, irányzatok, módszerek”. Budapest: Osiris, pp. 11–53, 2006
- [28] Hetediziglen – Család – Történet – Kutatás, Online:
https://mnl.gov.hu/mnl/beml/hetediziglen_csalad_tortenet_kutatas_projekt (Megtekintés dátuma: 2023. 08. 06.)
- [29] Hungaricana – Közgyűjteményi portál. Online: <https://www.hungaricana.hu/hu/>. Letöltve: 2025. 02. 26.
- [30] „Identitás, élettörténet és narratívák” <https://videotorium.hu/hu/channels/959/identitas-elettortenet-es-narrativak>
(Megtekintés dátuma: 2023. 08. 06.)
- [31] Károly, N.; Kónya, Zs.; Nagy, S., „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ. 4”. ANAKK-MACSE, 2020, Szolnok-Budapest
- [32] Kövér, G., „*Biográfia és társadalomtörténet*”. Budapest: Osiris Kiadó, 2014
- [33] Magyar Családtörténet-kutató Egyesület, <https://macse.hu/society/eloadasok.php?id=70>
- [34] Magyar Nemzeti levéltár Adatbázisok online, <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/>
- [35] Matricula.hu – e-kutatás a magyarországi egyházi levéltárakban, <https://matricula.hu/>. Letöltve: 2025. 02. 26.
- [36] Matrikula – Család- és helytörténet-kutatók lapja <https://macse.hu/society/matrikula.php>
- [37] Móricz Zs., „*Életem regénye*”. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 2014
- [38] Nagy Á., „A magánélet dokumentációs univerzuma: Elméleti megfontolások és gyakorlati tapasztalatok a magániratgyűjtés terepén”. *Levéltári Szemle*, (2), pp. 56–81, 2021
- [39] Németh Á., „A Fiaatal Levéltárosok Egyesületének XI. Tudományos Őszi Tábor”. *Levéltári Szemle*, (3), p. 103, 2019
- [40] Orvos-Tóth N., „*Örökölt sors*”. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2018
- [41] Szijártó M. I., „A történész mikroszkópja: a mikrotörténelem elmélete és gyakorlata”. Budapest: L'Harmattan, pp. 16-17, 2014
- [42] Vajda A., „*Önéletírás, élettörténet és kontextus: közelítések az élettörténet társadalomtudományi értelmezéséhez*”. In: Kolumbán M. Élemből. Önéletírás. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság Kolozsvár, pp. 479-502, 2024
- [43] Varga I., „Századok óta összetartoznak: Gubicza Ilonama három familiát ismer tíz generációig”. *Veszprémi Napló* 2011. 12. 24.
Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/VeszpremiNaplo_2011_12/?query=Gubicza+Ilona&pg=384&layout=s.
Megtekintés dátuma 2023. 08. 02.